

STRATEGIE MISYJNEGO DZIAŁANIA KOŚCIOŁA W AMERYCE ŁACIŃSKIEJ

Słowa kluczowe: Kościół, misje, ewangelizacja, inkulturacja, wyzwolenie, parafia, małe wspólnoty kościelne

Key words: Church, missions, evangelization, inculturation, liberation, parish, small Churches communities

Schlüsselworte: Kirche, Mission, Evangelisierung, Inkulturation, Befreiung, Pfarrei, kleine kirchliche Gemeinschaften

Po Soborze Watykańskim II termin „misje” stracił na znaczeniu na rzecz pojęcia „ewangelizacja”. Przyczynił się do tego zwłaszcza papież Paweł VI swoją adhortacją *Evangelii nuntiandi*, a tłem były negatywne konotacje tego terminu pojawiające się z uwagi na łączenie działalności misyjnej Kościoła z historią kolonizacji¹. Słowo to jednak nie wyszło całkowicie z użycia, o czym świadczą chociażby późniejsze dokumenty kościelne, jak *Redemptoris missio*, *Ecclesia in America* czy *Evangelii Gaudium*.

Pozostaje zatem kwestia określenia tego, czym są misje. Z jednej strony pojawia się twierdzenie, że wszystko – cała działalność Kościoła – jest misją, a z drugiej strony – rozpowszechnia się opinia, iż misje są realizowane tylko na terytoriach określonych przez Stolicę Apostolską jako misyjne. Pojawia się także tendencja, by mówić o sytuacjach misyjnych albo o grupach w sytuacji misyjnej, czyli takich, gdzie Ewangelia nie przeniknęła jeszcze do korzeni kultury, a Kościół jeszcze nie posiada „swojego oblicza” i nie osiągnął właściwej dla siebie witalności. Chodzi zatem o grupy, które jeszcze nie zostały w pełni zewangelizowane².

Dla papieża Franciszka „działalność misyjna stanowi paradygmat każdego dzieła Kościoła”³. Mając na uwadze bliskość znaczeniową terminów „misje” i „ewangelizacja”, można to sformułowanie uzupełnić o twierdzenie bł. papieża Pawła VI, iż „obowiązek ewangelizacji należy uważać za łaskę i właściwe powołanie Kościoła;

* Ks. dr hab. Ryszard Hajduk CSsR, prof. UWM w Olsztynie, Wydział Teologii.

¹ R. Zerfaß, *Die kirchlichen Grundvollzüge – im Horizont der Gottesherrschaft*, w: Konferenz der Bayerischen Pastoraltheologen, *Das Handeln der Kirche in der Welt von heute*, München 1994, s. 47; G. Zengarini, *La misión en cuestión*, „Caminar” 14 (2011), s. 43–44.

² J.F. Gorski, *El desarrollo histórico de la misionología en America Latina. Orientaciones teológicas del Departamento de Misiones del CELAM: 1966–1979*, La Paz 1985, s. 308.

³ EG nr 15.

wyraża on najprawdziwszą jego właściwość⁴. Wynika stąd, że samo istnienie Kościoła i jego aktywność na wszystkich polach ma charakter ewangelizacyjny, a zatem misyjny. Parafrazując nauczanie biskupów południowoamerykańskich z Aparecida można stwierdzić, że działalność misyjna Kościoła polega na jego pełnym zaangażowaniu się w komunikowanie życia Bożego światu⁵.

Z uwagi na szerokie ujęcie zagadnienia misji staje się czymś zrozumiałym, iż działalność misyjną na kontynencie południowoamerykańskim charakteryzuje pluralizm i to w wielu aspektach⁶. Nie chodzi tylko o formy, ale i o adresatów. Z uwagi na ich zróżnicowanie wytyczane są strategie uwzględniające sytuację społeczno-kulturową⁷. Strategia w odniesieniu do misji Kościoła oznacza wówczas działanie rozumne i funkcjonalne, odpowiadające danemu kontekstowi historycznemu i społecznemu, a przez to umożliwiające właściwy przekaz Ewangelii⁸. W Ameryce Południowej można mówić o następujących strategiach dostrzegalnych w działalności misyjnej Kościoła: inkulturacja Ewangelii, wyzwolenie jako konsekwencja opcji na rzecz ubogich oraz rozwój struktur kościelnych⁹.

INKULTURACJA EWANGELII

Kościół w Ameryce Łacińskiej musi mieć z jednej z strony na uwadze interakcję zachodzącą pomiędzy tradycyjnymi formami kulturowymi a procesami związanymi z demokratyzacją i globalizacją, a z drugiej strony – brać pod uwagę „kultury antyczne” oraz „nowe kultury” obecne na kontynencie. Z tego też względu w działalności misyjnej ważną rolę odgrywa inkulturacja jako strategia działań misyjnych prowadzonych poprzez Kościoły lokalne wśród ludności autochtonicznej, która jest skupiona głównie w takich krajach, jak Meksyk, Gwatemala, Ekwador, Peru i Boliwia. Także na innych terenach, na których Indianie stanowią mniejszość, działania misyjne winny uwzględniać tożsamość kulturową odbiorców Ewangelii. Takiemu podejściu do działań misyjnych sprzyja zmiana spojrzenia na adresatów ewangelizacyjnej aktywności Kościoła, polegająca na przejściu od „krajów misyjnych” do „sytuacji misyjnych”, czyli skupieniu się na środowiskach zamieszkałych głównie przez Indian południowoamerykańskich, jak i Afroamerykanów oraz przez imigran-

⁴ EN nr 14.

⁵ CELAM, *Discípulos y Misioneros de Jesucristo para que nuestros pueblos en Él tengan vida. „Yo soy el Camino, la Verdad y la Vida” (Jn 16,4). Documento conclusivo*, Aparecida 2007, nr 360.

⁶ R. Tomicha Charupa, „Eucaristía, Misión y Realidad Nacional”. *Primer Simposio Boliviano de Misionología*, „Yachay” 42 (2005), s. 171.

⁷ W.R. Schenk, *Mission Strategies*, w: J.M. Phillips, R.T. Coote, *Toward the Twenty-first Century in Christian Mission*, Grand Rapids 2000, s. 218–219.

⁸ J. Dournes, *La missione: testimonianza e liberazione*, Milano 1970, s. 55.

⁹ CELAM, *Discípulos y Misioneros de Jesucristo para que nuestros pueblos en Él tengan vida*, dz. cyt., nr 170; A. Orta, *Catechizing Culture. Missionaries, Aymara, and the „New Evangelization”*, New York 2004, s. 81.

tów, a także na wielkich grupach ludności (chłopów, robotników i bezrobotnych), żyjących na obrzeżach metropolii¹⁰.

Można zatem mówić w tym kontekście o ewangelizacji kultur, która rozpoczyna się od poznania zwyczajów, obrzędowości, wzorców postępowania i wartości kształtujących życie w danych społecznościach (autochtonicznych). Kulturę stanowi bowiem to wszystko, czym „człowiek doskonali i rozwija wielorakie uzdolnienia swego ducha i ciała; stara się drogą poznania i pracy poddać sam świat pod swoją władzę; czyni bardziej ludzkim życie społeczne tak w rodzinie, jak i w całej społeczności państwowej przez postęp obyczajów i instytucji; wreszcie w dziełach swoich w ciągu wieków wyraża, przekazuje i zachowuje wielkie doświadczenia duchowe i dążenia na to, aby służyły one postępowi wielu, a nawet całej ludzkości”¹¹. W związku z tym wzrasta znaczenie antropologii kulturowej dla aktywności misyjnej oraz refleksji teologicznej nad zjawiskiem kultur. Chodzi o docenienie kultur autochtonicznych poprzez uznanie ich godności, tożsamości, integralności i bogactwa ich różnorodności.

Refleksja nad kulturą z różnych perspektyw jest przygotowaniem do inkulturacji czy też raczej interkulturacji, która podkreśla fakt, iż nie ma „ponadkulturowej”, „czystej” Ewangelii, a ponadto kultury muszą być wzajemnie na siebie otwarte, aby prowadzić dialog służący poszukiwaniu prawdy¹². W procesie tym Ewangelia zmierza do tego, by „przyoblec” się w ludzką kulturę, gdyż tylko w takiej postaci może być przekazywana ludziom. Tak też jest od początku, gdy Jezus Chrystus – odwieczne Słowo Ojca, przychodząc na świat, wstępuje w ludzką kulturę. Przekazuje On Dobrą Nowinę o zbawieniu za pomocą kodu kulturowego późnego judaizmu. Z tego też względu orędzie Ewangelii nie może być „odłączone od kultury, w której się od początku zakorzeniło (to jest od całego świata Biblii, a konkretnie od środowiska kulturowego, w którym żył Jezus z Nazaretu); ani też bez poważnych strat nie może być oddzielone od tych form kultury, w których było przekazywane w ciągu wieków”¹³. Bóg pragnie bowiem objawić się ludziom nie abstrakcyjnie, lecz posługując się językami, obrazami i wyrażeniami typowymi dla danej kultury¹⁴.

W strategii inkulturacyjnej ważną rolę odgrywa dialog między wiarą a kulturą, przyczyniający się do odkrycia i dojrzenia „ziaren prawdy”, obecnych w rytach

¹⁰ R. Aubry, *El compromiso misionero de América Latina. A los 500 años de su primera evangelización*, Lima 1989, s. 7–8; J.F. Gorski, *How the Catholic Church in Latin America became Missionary*, w: L. Stanislaus, J.F. Gorski, *Sharing Diversity in Missiological Research and Education*, Delhi 2006, s. 217.

¹¹ KDK nr 53.

¹² M. Kehl, *Die Kirche. Eine katholische Ekklesiologie*, Würzburg 1992, s. 254; H. Waldenfels, *Fünzig Jahre später*, w: M. Delgado, H. Waldenfels, *Evangelium und Kultur. Begegnungen und Brüche*, Fribourg – Stuttgart 2010, s. 266–267; R. Tomicha Charupa, „*Eucaristía, Misión y Realidad Nacional*”, dz. cyt., s. 172.

¹³ CT nr 53.

¹⁴ VD nr 109.

i kulturach¹⁵. Dochodzi do tego wówczas, gdy na historię i tradycję ludów ewangelizowanych patrzy się przez pryzmat teologii uznającej działanie Ducha Bożego, który „rozsiewa i rozwija swe dary we wszystkich ludziach i narodach”¹⁶, zanim jeszcze zabrzmie wśród nich słowo Ewangelii. Można wówczas mówić o „przygotowaniu ewangelicznym” oraz „pedagogice” służącej przysposobieniu ludzi na przyjęcie Dobrej Nowiny, jak również o „ukrytej obecności Pana” w życiu ludów¹⁷. W tej sytuacji głosić kerygmat to zwracać uwagę na obecność Boga, który jest już blisko ludzi i wśród nich działa, a także na dobro będące owocem otwartości serc ludzkich na tajemnicze działanie w nich Ducha Świętego.

Historia ludów i narodów jest jednak nie tylko naznaczona łaskawą obecnością Boga, ale także grzechem, a celem działalności misyjnej Kościoła jest nawrócenie. Dlatego też w spotkaniu z Ewangelią winna dokonać się przemiana – zarówno człowieka, jak i samej kultury, w której żyje. Podobnie jak jednostki się nawracają, tak i kultura musi zostać przemieniona. Gdy głosiciele Chrystusa dostrzegają elementy idolatrii i niemoralności w kulturze i próbują je z niej usunąć, dialog między chrześcijaństwem a kulturą przyczynia się do jej ewangelizacji. Proces ten przypomina nacinanie drzew owocowych w celu otrzymania smacznych i zdrowych owoców¹⁸. Narzędziem pozwalającym na oczyszczenie kultury jest prawda Ewangelii, objawiona w Chrystusie. Działanie to rozpoczyna się od odkrycia występujących w kulturze zagrożeń dla godności człowieka i jego pełnego rozwoju. Głosząc Ewangelię, Kościół pozwala ludziom przekonać się, co jest dobre, a co złe w ich kulturze, co należy w niej pielęgnować, a co odrzucić¹⁹.

Charakterystyczny dla strategii misyjnej w kontekście południowoamerykańskim jest nacisk położony na „specyficzną ewangelizację” dostosowaną do sytuacji każdej grupy kulturowej. Krytyce poddawane są zaś takie działania, jak automatyczne transplątowanie modeli już istniejących w Kościele w nowy kontekst kulturowy czy też próby podporządkowania kultur ludów południowoamerykańskich cywilizacji zachodniej. Krytykowana jest także adaptacja, czyli akomodowanie Ewangelii przez kulturę przy pomocy reguł zewnętrznych i powierzchniowych. Propaguje się natomiast model inkarnacji, zgodnie z którym misjonarz solidaryzuje się z losem ludu i angażuje się w nadawanie nowego wyrazu wierze chrześcijańskiej dzięki wykorzystaniu bogactwa otaczającej go kultury. Doświadczenie Kościoła w Ameryce Łacińskiej pokazuje, że transplantacja i adaptacja skutkują synkretyzmem, prowadzą do nieporozumień i wzajemnego odrzucenia. Nie służą one bowiem ani nawróceniu, ani nie prowadzą do zrodzenia się Kościoła lokalnego, gdyż obcy jest im Boży dynamizm towarzyszący ewangelizacji kultur. Bez właściwie rozumianej

¹⁵ RMi nr 28; J.E. Bifet, *A la luz del Espíritu Santo, discernir las semillas del Verbo dentro de las culturas y de las religiones: Con referencia a la figura histórica de Raimundo Lull (Roma: 1235–1316)*, w: J. Gorski, R. Tomicha, J.E. Bifet, *Semillas del Verbo. Consideraciones teológicas*, Cochabamba 2006, s. 133.

¹⁶ RMi nr 29.

¹⁷ J.F. Gorski, *El desarrollo histórico de la misionología en America Latina*, dz. cyt., s. 311.

¹⁸ J. Ratzinger, *Comunicazione e cultura. Nuovi percorsi per l'evangelizzazione nel Terzo Millennio*, „Nuova Umanità” 1 (2003), s. 48–50.

¹⁹ F. George, *Evangelizing Our Culture*, w: S. Boguslawski, R. Martin, *The New Evangelization. Overcoming the Obstacles*, Mahwah 2008, s. 44–45.

inkulturacji albo interkulturacji trudno o wzrost Kościoła, który rodzi się poprzez przenikanie słowa Bożego do serc ludzkich, a to dokonuje się zawsze w konkretnej kulturze²⁰.

WYZWOLENIE Z NIEWOLI GRZECHU I NĘDZY MATERIALNEJ

Otwarte działanie duszpasterskie i preferencyjna opcja na rzecz ubogich jest cechą charakterystyczną życia religijnego w Ameryce Południowej. Opowiadanie się Kościoła po stronie ucisnionych i żyjących na marginesie życia społecznego stanowi punkt odniesienia dla oceny dotychczasowej działalności duszpasterskiej i pozwala mu lepiej odpowiedzieć na wymagania ewangelizacji. Równocześnie z opcji tej wypływa wezwanie do przyjęcia postawy solidarności z ubogimi, która polega na dzieleniu się swoim bogactwem z potrzebującymi, a także czasem na zamieszkiwaniu pośród nich²¹.

W strategii misyjnej zorientowanej na wyswobodzenie ludzi z niewoli grzechu i biedy człowiek ubogi nie jest traktowany jako jakiś „nieszczęśliwy przypadek”. Jego istnienie nie jest neutralne w aspekcie politycznym ani też nie jest czymś obojętnym z etycznego punktu widzenia. Ubogi jest „produktem” systemu, w którym żyje i za który są odpowiedzialni wszyscy nadający kształt dzisiejszemu społeczeństwu. Jest to ktoś, kto znalazł się na marginesie życia społecznego i kulturalnego, a jego położenie wzywa do działania wszystkich ludzi dobrej woli, w tym także członków Kościoła²².

Chrześcijanie są wezwani do dzielenia z ubogimi ich potrzeb, żyjąc i pracując wspólnie z nimi. W swojej strategii Kościół nawiązuje do teologii wyzwolenia, zwracając uwagę na kwestie sprawiedliwości społecznej, praw człowieka oraz rozwoju regionalnego.²³ Nie oznacza to ani sympatii dla marksistów wzywających do obalenia siłą istniejącego porządku, ani braku zainteresowania innymi warstwami społecznymi, lecz szczególne zbliżenie się do ubogich i potraktowanie ich jako uprzywilejowanych adresatów Ewangelii.

Opcja na rzecz ubogich wskazuje nie tylko na gotowość Kościoła do zanurzenia się w sytuację niesprawiedliwości i ucisku, lecz także jest wyrazem zrozumienia ich nadziei i oczekiwań dotyczących lepszej przyszłości. Wszystko to widziane jest w perspektywie chrześcijańskiej, co oznacza, że ludzie sami z siebie nie są w stanie zmienić rzeczywistości. Może tego dokonać tylko Bóg, zaprowadzając na ziemi swoje królestwo. Dlatego też utożsamianie opcji na rzecz ubogich z teologią wyzwolenia wzywającą do korzystania z przemocy w walce o sprawiedliwość jest błędem. Tego rodzaju poglądy zostały poddane surowej krytyce, co spowodowało, że niejednokrotnie opcja ta uważana była za polityczną i *stricte* horyzontalną. Tymczasem strategia prowadząca do wyzwolenia ubogich z nędzy i ucisku nie może

²⁰ J.F. Gorski, *El desarrollo histórico de la misionología en América Latina*, dz. cyt., s. 312.

²¹ CELAM, *Mensaje a los Pueblos de América Latina*, Puebla 1979, nr 733–734.

²² M. Azevedo, *Comunidades Eclesiais de Base e inculturação da fé*, São Paulo 1986, s. 99.

²³ CELAM, *Presencia de la Iglesia en la Actual Transformación de América Latina*, Medellín 1968, nr 14; A. Orta, *Catechizing Culture*, dz. cyt., s. 81.

skupiać się na działalności politycznej i reformach gospodarczych, pomijając głoszenie Ewangelii. W przeciwnym razie pojawia się niebezpieczeństwo ideologizacji chrześcijaństwa i zagubienia wrażliwości na ludzką godność²⁴. Chodzi zaś o to, by czynić ludzi wolnymi w Duchu, aby mogli sami zdecydować o swojej przyszłości. Dla Kościoła w Ameryce Południowej oznacza to konieczność troski o propagowanie opcji na rzecz ubogich jako tej, która ma wyraźne zakorzenienie w Ewangelii²⁵.

Do podejmowania konkretnych działań dla dobra ubogich inspiruje chrześcijan przykład Chrystusa, który z orędziem zbawienia zwraca się do ludzi biednych, pozbawionych środków do życia i całkowicie zdanych na pomoc innych²⁶. „Głosząc Dobrą Nowinę biednym, pozbawionym pełnego dostępu do dóbr ekonomicznych oraz zepchniętym na margines życia społecznego, uwięzionym, ślepym oraz uciskionym, Syn Boży umacnia ich nadzieję na uwolnienie się od brzemienia pogardy i odrzucenia. Jezus również posyła ich, aby opowiadali innym o swoim spotkaniu z Odkupicielem i dzielili się z nimi swoim doświadczeniem wyswobodzenia od grzechu, nieszczęść i ludzkiej wzgardy (por. Mk 5,19)”²⁷.

Jezus nie tylko zwraca się do ubogich z Dobrą Nowiną, ale zanurza się w ich rzeczywistość. Syn Boży przyjmuje kondycję niewolnika (por. Flp 2,7), tzn. sam staje się uciskany. Jako sługa oddaje się działaniu uwalniającemu (diakonia), tzn. pracy na rzecz sprawiedliwości. Ten, który uwalnia, odpowiada na wołanie ubogiego, stając się wyzwaniem dla systemu ucisku i zapowiadając nadejście nowego świata, w którym „mocni zostaną strąceni z tronu” (por. Łk 1,52). Sługa, który uwalnia, jest gotów umrzeć jako pierwszy, stając się ofiarą systemu. Wtedy wyzwoliciel staje się odkupicielem, który ofiarą z samego siebie płaci za wyzwolenie uciskionych (por. Mt 20,26n)²⁸.

Zaangażowanie misyjne Kościoła winno być naśladowaniem Chrystusa, który sam będąc ubogim, staje się sługą biednych i potrzebujących. Podejmując działalność ewangelizacyjną, Kościół musi patrzeć na swego Założyciela, aby głosić im wyzwolenie od grzechu i jego skutków widocznych także na płaszczyźnie społecznej. Zadaniem głosicieli Ewangelii jest ująć się za ubogimi, których podobieństwo do Stwórcy i ich dziecięctwo Boże pozostaje często zakryte, a ich egzystencja w oczach świata uchodzi za bezwartościową. Nie wystarczy przy tym ograniczyć się do deklaracji, lecz chodzi o braterską obecność i komunię z ubogimi, aby jak Bóg w Jezusie Chrystusie wziąć ich w obronę i ogarnąć troskliwą miłością. Wzorem

²⁴ R. Aubry, *La misión siguiendo a Jesús por los caminos de América Latina*, Buenos Aires 1990, s. 102.

²⁵ U. Kuhnke, *Koinonia. Zur theologischen Rekonstruktion der Identität christlicher Gemeinde*, Düsseldorf 1992, s. 266; S. Galilea, *El fervor de la evangelización*, Santafé de Bogotá 1998, s. 38.

²⁶ D. McBride, *Proclamar la buena noticia a los pobres: Lc 4, 18*, w: N. Londoño, *Ser redentorista hoy. Testimonios sobre el carisma*, Roma 1996, s. 35.

²⁷ R. Hajduk, *Udział ubogich w ewangelizacji na przykładzie działalności kościelnych wspólnot podstawowych*, *Studia Nauk Teologicznych PAN VIII* (2013), s. 65.

²⁸ E. Dussel, *Domination – Libération: pour un discours théologique original*, „*Concilium*” 96 (1974), s. 42–43.

Ewangelii, ubodzy są pierwszymi adresatami misji, a ich ewangelizacja jest sprawdzianem wierności Kościoła w kontynuacji zbawczego posłannictwa Jezusa²⁹.

Zadaniem Kościoła jest głosić Ewangelię ubogim i solidaryzować się z nimi, świadczyć o wartości dóbr królestwa Bożego i być pokornym sługą wszystkich ludzi. W postawie, słowach i działaniach członków Kościoła musi istnieć zgodność pomiędzy wymogami Ewangelii i potrzebami ludzi. Być solidarnym z ubogimi oznacza uczynić ich problemy swoimi własnymi, a znając je, mówić o nich innym. Działalność Kościoła musi przyjąć taką formę, aby była respektowana godność osobowa ubogich, a przekazywanie nauki chrześcijańskiej winno prowadzić do sytuacji, w której ludzie biedni i zepchnięci na margines będą w stanie pomóc sami sobie³⁰.

W Ameryce Południowej stale wielu ludzi żyje w ubóstwie, które przybiera skandaliczne rozmiary. Kościół nie może tego nie dostrzegać i nie reagować, gdyż nie wolno mu zrezygnować z udziału „w rozwiązywaniu strukturalnych przyczyn ubóstwa i promowaniu integralnego rozwoju ubogich”³¹. Wzorem Jezusa winien nie tylko głosić słowo pociechy wykorzystywanym i marginalizowanym, lecz bezpośrednio uczestniczyć w losie tych, których dotyczy największe ubóstwo. Strategia oparta na bliskości misjonarzy wobec konkretnych ludzi pozwala Kościołowi mieć udział w ich cierpieniu i niepewności, ubóstwu oraz zabieganiu o sprawiedliwość i wyzwolenie. Taka postawa misjonarzy służy pojednaniu i dodaje ubogim odwagi w poszukiwaniu zgodnych z Ewangelią rozwiązań ekonomiczno-politycznych, umożliwiających poprawę ich bytu³².

Głoszenie Ewangelii ubogim wskazuje im drogę do urzeczywistnienia powołania do bycia dziećmi Bożymi, daje nadzieje na wyzwolenie od wszelkiej niesprawiedliwości i wspiera ich w odkrywaniu swej wielkiej godności. Doświadczając wyzwalającej mocy Ewangelii, sami ubodzy przyjmują wyzwanie do głoszenia Ewangelii. Odkrywają, iż także ich zadaniem jest brać aktywny udział w misji Kościoła, dzieląc się z innymi bogactwem swej wiary, którą Pan ich obdarzył. Są oni wówczas dla społeczeństwa przekonywającym znakiem, że Bóg troszczy się o najbiedniejszych i daje im moc, by nawet w sytuacjach granicznych mogli miłować się wzajemnie, pomimo różnic żyć w jedności i przekazywać całemu światu doświadczenie braterstwa. W ten sposób Kościół odkrywa potencjał ewangelizacyjny, jaki posiadają ubodzy, którzy stale wzywają go do nawrócenia, urzeczywistniając w swoim życiu ewangeliczne wartości solidarności, służby i prostoty oraz gotowość do przyjmowania darów Bożych³³.

²⁹ CELAM, *Mensaje a los Pueblos de América Latina*, dz. cyt., nr 1141–1142; R. Aubry, *La misión siguiendo a Jesús por los caminos de América Latina*, dz. cyt., s. 98.

³⁰ CELAM, *Presencia de la Iglesia en la Actual Transformación de América Latina*, dz. cyt., nr 14; R. Valda Palma, *Historia de la Iglesia de Bolivia en la República*, La Paz 1995, s. 361.

³¹ EG nr 188.

³² CELAM, *Nueva Evangelización, Promoción Humana, Cultura Cristiana. Jesucristo, Ayer Hoy y Siempre*, Santo Domingo 1992, nr 74; L. Boff, *La nueva evangelización en América Latina*, Bogotá 1990, s. 74.

³³ CELAM, *Mensaje a los Pueblos de América Latina*, dz. cyt., nr 1145–1147; CELAM, *Nueva Evangelización, Promoción Humana, Cultura Cristiana*, dz. cyt., nr 122–125.

ROZWÓJ ŻYWYCH KOMÓREK KOŚCIOŁA

W działalności misyjnej ważne jest zarówno głoszenie słowa Bożego, jak i zakładanie Kościołów (*plantatio Ecclesiae*)³⁴. W Ameryce Południowej ewangelizacja związana jest z rozwojem Kościołów lokalnych i tworzeniem nowych struktur kościelnych, które powstają wówczas, gdy ludzie przyjmują Ewangelię i w liturgii dają wyraz swojej wierze będącej osobistą odpowiedzią na Boże wezwanie³⁵. W działalności misyjnej wykorzystywane są również struktury już istniejące, a zwłaszcza parafie, których głównym zadaniem powinna być ewangelizacja³⁶. Parafia jako forma obecności Kościoła na danym terytorium powinna służyć przekazowi Ewangelii, będąc „środowiskiem słuchania Słowa, wzrostu życia chrześcijańskiego, dialogu, przepowiadania, ofiarnej miłości, adoracji i celebracji. Poprzez całą swoją działalność parafia pobudza i formuje swych członków, aby byli ludźmi ewangelizującymi”³⁷.

W Ameryce Łacińskiej parafia jako struktura służąca dziełu ewangelizacji jest wspólnotą wspólnot i grup, których członkowie są uczniami i misjonarzami Chrystusa, żyjącymi ze sobą komunii³⁸. Misją takiej parafii jest głosić Ewangelię, celebrować liturgię, przyczyniać się do promocji godności ludzkiej, wspierać inkulturację wiary w rodzinach, kościelnych wspólnotach podstawowych, grupach i ruchach apostoelskich, a poprzez to wszystko – w społeczeństwie. Parafia jako komunია organiczna i misyjna jest w ten sposób siecią wspólnot. W parafii jako wspólnocie wspólnot ujawnia się odpowiedzialność wszystkich wiernych za życie i działalność parafii. Budowanie kaplic z uwagi na wiernych mieszkających w niewielkich miejscowościach oraz tworzenie małych wspólnot intensyfikuje oddziaływanie parafii na ludzi dystansujących się od Kościoła³⁹.

Parafia jako podmiot działalności misyjnej stanowi centrum koordynacji i animacji wspólnot, grup i ruchów. Winna być miejscem spotkania, komunikacji międzypersonalnej i wymiany dóbr. Z niej wypływają działania o charakterze misyjnym i inicjatywy służące tworzeniu środowiska właściwego dla pełnego rozwoju osoby ludzkiej. Mają one na względzie zwłaszcza imigrantów, ludzi żyjących na marginesie społecznym i zachowujących dystans wobec Kościoła⁴⁰.

W Ameryce Łacińskiej parafie katolickie są często złożone z mniejszych wspólnot zwanych kościelnymi wspólnotami podstawowymi, które najpierw zaczęły działać w Brazylii jeszcze przed Soborem Watykańskim II, a potem rozpowszechniły się na całym kontynencie. Formacja członków wspólnot oraz ich działalność

³⁴ J.F. Gorski, *Pastoral misionera*, Cochabamba 2010, s. 50.

³⁵ CELAM, *Mensaje a los Pueblos de América Latina*, dz. cyt., nr 151; R. Aubry, *La misión siguiendo a Jesús por los caminos de América Latina*, dz. cyt., s. 102–103.

³⁶ R. Mahony, *La re-vitalización de la vida parroquial a través de la evangelización*, w: CELAM, *La parroquia evangelizadora*, Bogotá 1999, s. 18.

³⁷ EG nr 28.

³⁸ CELAM, *Discipulos y Misioneros de Jesucristo para que nuestros pueblos en Él tengan vida*, dz. cyt., nr 172.

³⁹ CELAM, *Nueva Evangelización, Promoción Humana, Cultura Cristiana*, dz. cyt., nr 58–60.

⁴⁰ CELAM, *Mensaje a los Pueblos de América Latina*, dz. cyt., nr 644.

winna opierać się na lekturze słowa Bożego, które inspiruje wierzących do przyjęcia stylu funkcjonowania pierwszych wspólnot chrześcijańskich⁴¹. Taki proces edukacyjny ma doprowadzić do przemiany życia zarówno poszczególnych jednostek, jak i przez ich postawę – całej lokalnej społeczności. Ich powołaniem jest wzrastać w jedności w wierze i miłości, a także podejmować różnorakie inicjatywy odpowiadające przede wszystkim na potrzeby ludzi ubogich, zwłaszcza tych zamieszkujących w wioskach i małych miastach. We wszystkim, co czynią, wspólnoty winny pozostawać w ścisłej łączności z parafią i w komunii z biskupem⁴².

Kościelne wspólnoty podstawowe pojawiają się tam, gdzie są ku temu odpowiednie warunki: sąsiedztwo, wykonywanie tego samego zawodu albo solidarne zmaganie się z bezrobociem czy też współdzielenie niedoli. Ludzie, którzy razem żyją i cierpią, uczą się otwartości na siebie nawzajem, umacniają łączące ich więzi oraz rozpoznają stojące przed nimi zadania. Są to małe wspólnoty, w których ludzie znają się nawzajem i nawiązują osobiste relacje. To samo środowisko, wspólne troski i cele sprawiają, że są to grupy jednorodne. Ta jednorodność gwarantuje wspólnotom ich trwałość⁴³.

Początek zaistnieniu wspólnoty może dać grupa, której członkowie chcą sobie wzajemnie pomagać, przeciwstawiając się wyzyskowi i niesprawiedliwości. W ten sposób pomiędzy ludźmi wzrasta solidarność i współodpowiedzialność. Z czasem grupa przemienia się we wspólnotę, do której należą całe rodziny. Najczęściej wywodzą się one z najniższych warstw społecznych, pozbawionych prawa do posiadania własności, władzy i wiedzy. Wspólnota staje się miejscem, w którym mogą zostać zaspokojone podstawowe potrzeby ludzkie. W świetle słowa Bożego, które systematycznie rozważają, należący do niej ludzie poznają prawdę o człowieku i świecie oraz uczą się postępowania w duchu solidarności, aby można było wspólnie rozwiązywać problemy, wynikające z gospodarczego ucisku i marginalizacji społecznej. Wspólnoty te przyczyniają się do rozwoju dzieła ewangelizacji już wtedy, gdy pomagają niesprawiedliwie wykorzystywanym przezwyciężyć poczucie osamotnienia i wyrwać się ze stanu bezczynności. Przekaz Dobrej Nowiny rozpoczyna się od tego, że ludzie uzyskują świadomość swej społecznej izolacji jako następstwa ludzkiego egoizmu i nieposzanowania godności osoby ludzkiej. Następnym krokiem w dziele ewangelizacji jest odkrycie nadziei, której źródłem jest Bóg, a także doświadczenie wolności i wspólnoty jako darów pochodzących od Stwórcy.

Kolejny krok w działalności wspólnot to uznanie, że orędzie Ewangelii jest w swej treści konkretne i praktyczne, dlatego domaga się urzeczywistnienia w codzienności. Punktem wyjścia dla zrozumienia słów Jezusa są bowiem autentyczne wydarzenia z ich życia i towarzyszące im okoliczności. W ten sposób ubodzy mogą przekonać się, w jaki sposób już dzisiaj żyją Ewangelią. Szczególnie wyraźne jest to wówczas, gdy angażują się na rzecz dobra wspólnego, umacniają w sobie świadomość zobowiązań względem swoich ubogich sióstr i braci, wspólnie ponoszą od-

⁴¹ R. Valda Palma, *Historia de la Iglesia de Bolivia en la República*, dz. cyt., s. 366.

⁴² EN nr 58; RMi nr 51; CELAM, *Presencia de la Iglesia en la Actual Transformación de América Latina*, dz. cyt., nr 13; A. Orta, *Catechizing Culture*, dz. cyt., s. 82.

⁴³ W. Repges, *Die Basis-Gemeinden Lateinamerikas und ihr Verhältnis zu den Pfarrgemeinden*, „Diakonia” 6 (1972), s. 400.

powiedzialność za swój los, jak również pomagają sobie nawzajem i nieustannie odnawiają się w postawie służby⁴⁴.

Poszukiwanie i umacnianie wartości ewangelicznych, już obecnych i urzeczywistnianych w środowisku, jest drogą wiodącą do pełnego przyjęcia Ewangelii, a co za tym idzie – wzmacnia proces rozwoju osobowego członków wspólnot ku chrześcijańskiej pełni. Działalność misyjna czy też ewangelizacja ma w nich charakter indukcyjny, gdyż opiera się na odnajdywaniu w rzeczywistości „ziaren Słowa” i obecności samego Boga. Taki sposób prowadzenia ewangelizacji różni się wyraźnie od przepowiadania Ewangelii, polegającego na konfrontowaniu ludzkich postaw z doktryną chrystologiczną i zasadami etyki chrześcijańskiej. Ponadto w strategii misji realizowanej za pośrednictwem kościelnych wspólnot podstawowych pierwszą czynnością nie jest głoszenie słowa Bożego przez chrześcijan, ale ich służba na rzecz uciśnionych, inspirowana Ewangelią, wyrastająca ze współczucia dla ludzi znękanym biedą oraz kierująca się rozeznaniem ludzkich potrzeb, które domagają się zaspokojenia⁴⁵.

Parafia wypełniająca zadania misyjne dzięki życiu i działaniu kościelnych wspólnot podstawowych pozwala wiernym świeckim aktywnie uczestniczyć w budowaniu Kościoła. W ten sposób wykorzystywane jest bogactwo kapłaństwa powszechnego wszystkich ochrzczonych w działalności pastoralnej, służącej ewangelizacji. Parafia jako wspólnota wspólnot pełni rolę „centrum stałego misyjnego posyłania”⁴⁶ wiernych świeckich do realizacji wyzwań pastoralnych, wpływających z aktualnej sytuacji społecznej. Wypełniając swoją misję prorocką, uczniowie Chrystusa odkrywają dzięki światłu Ewangelii struktury ucisku i przyczyny marginalizacji jednostek oraz całych grup społecznych, jak również przypominają ludziom słowem i czynem o obecności Boga w świecie. Tym samym przyczyniają się do przemiany ludzkiej rzeczywistości w cywilizację prawdy i miłości, zgodnie z ideałem królestwa Bożego⁴⁷.

* * *

Strategie misyjne to działania przemyślane i odpowiednio zaplanowane, w przypadku Ameryki Łacińskiej – odpowiednio dostosowane przez Kościół do adresatów jego działalności misyjnej oraz potrzeb pojawiających się w otaczającym ich środowisku. Najważniejsze z nich to formowanie żywych wspólnot, wywołujących ferment w świecie i nadających ewangelizacji wigor i rozmach, obrona grup ludności ekonomicznie pokrzywdzonych i żyjących na marginesie społecznym, troska

⁴⁴ H. Goldstein, *Ein Pastoralexperiment in Brasilien – Modell für die Praxis der Kirche bei uns?*, „Diakonia” 6 (1977), s. 413.

⁴⁵ J.M. Gonzalez-Ruiz, *Genèse des communautés de base en contexte ecclésial*, „Lumière et vie” 99 (1970), s. 44; H. Goldstein, *Ein Pastoralexperiment in Brasilien – Modell für die Praxis der Kirche bei uns?*, dz. cyt., s. 414–415.

⁴⁶ EG nr 28.

⁴⁷ EV nr 6; R. Mahony, *La re-vitalización de la vida parroquial a través de la evangelización*, dz. cyt., s. 19; R. Hajduk, *Udział ubogich w ewangelizacji na przykładzie działalności kościelnych wspólnot podstawowych*, dz. cyt., s. 73.

o kształt ewangelizacji dostosowanej do kultur ludności autochtonicznej, żyjącej poza społecznością poddaną oddziaływaniu cywilizacji zachodniej. Na sposób komunikowania Ewangelii mieszkańcom kontynentu wywiera także wpływ zarówno pochodzenie misjonarzy z określonego kontekstu kulturowego, jak i sytuacja społeczno-polityczna w krajach południowoamerykańskich i panujący w niej klimat ideowy oraz sama natura zbawczego posłannictwa Kościoła. Im głębsza świadomość obecności różnych czynników nadających kształt ewangelizacji, tym większa szansa na wypracowanie odpowiednich strategii i taką ich realizację, by Ewangelia Chrystusa „poruszała, wzywała do nawrócenia, umożliwiała spotkanie z Nim, dzięki któremu rozkwita nowa ludzkość”⁴⁸.

Strategie działalności misyjnej Kościoła obecnego na kontynencie południowoamerykańskim odnoszą się do różnych wymiarów jego pastoralnej troski i aktywności w świecie: udział w tworzeniu kultury, troska o godność człowieka i jego integralny rozwój, tworzenie wspólnot wspierających ochrzczonych w życiu zgodnym z wiarą i promieniujących na otoczenie prawdą Ewangelii. Jakkolwiek można próbować dokonać ich opisu w sposób rozłączny, to *de facto* przenikają się wzajemnie. Dzięki inkulturacji Ewangelii powstaje środowisko społeczne kierujące się zasadami sprawiedliwości i poszanowania godności każdej osoby ludzkiej, a działalność misyjna ukierunkowana na wyzwolenie ubogich z ich niehumanitarnego położenia ukazuje kulturotwórczą moc Ewangelii, zmierzającą do przekształcenia rzeczywistości w cywilizację miłości. Wspólnoty wierzących jako uprzywilejowane miejsca proklamacji Ewangelii służą jej inkulturacji i pomagają ludziom odnaleźć drogę do życia w wolności dzieci Bożych⁴⁹.

Strategie stosowane w działalności misyjnej, podejmowanej w latynoamerykańskim kontekście społeczno-kulturowym nie są jakimś niezwykłym odkryciem dokonany w czasach współczesnych. Zarówno bowiem inkulturacja, jak i działalność podejmowana na rzecz wyzwolenia ubogich z ucisku oraz dążenie do rozwoju wspólnot kościelnych zauważalne są w życiu Kościoła w pierwszych wiekach chrześcijaństwa⁵⁰. Nie należy tego jednak interpretować jako oznakę stagnacji, ale jako owoc poszukiwania duszpasterskiej odpowiedzi na wyzwania czasów współczesnych w duchu wierności tradycji chrześcijańskiej. Kościół winien bowiem do niej nieustannie powracać, aby nie utracić z oczu istoty swojej misji i wykorzystać w niej doświadczenia tych, którzy przez wieki, podążając śladami Jezusa i Apostołów, nieśli Dobrą Nowinę o zbawieniu wszystkim ludom i narodom.

⁴⁸ VD nr 93.

⁴⁹ R. Valda Palma, *Historia de la Iglesia de Bolivia en la República*, dz. cyt., s. 366.

⁵⁰ Ch. Marksches, *Das antike Christentum. Frömmigkeit, Lebensformen, Institutionen*, München 2006; K. Berger, *Die Urchristen. Gründerjahre einer Weltreligion*, München 2008; B. Heininger, *Die Inkulturation des Christentums. Aufsätze und Studien zum Neuen Testament*, Tübingen 2010.

STRATEGIES FOR MISSIONARY ACTIVITY OF THE CHURCH IN LATIN AMERICA

SUMMARY

In her missionary (or evangelizing) work, the Church uses strategies which involves rational and functional activities, corresponding to a given historical and social context, thereby enabling the appropriate transmission of the Gospel. In South America, there are three basic strategies which are visible in the post-conciliar Church's missionary activity: the inculturation of the Gospel, the liberation as a consequence of the option for the poor and the development of ecclesial structures. The strategy of inculturation is based on the recognition of the dignity, identity, integrity and richness of indigenous cultures. The missionary strategy of liberation of man from the slavery of sin and material misery leads to the fulfillment of the option for the poor, clearly rooted in the Gospel. The missionary strategy what consists in supporting the development of local Churches and in creating new ecclesiastical structures, appreciates the evangelizing activity of the parish and of the small ecclesial communities that form their members in the spirit of the Gospel and in that same spirit, serve the transformation of human reality in the civilization of love. All of these strategies used in the missionary activity of the South American Church penetrate and complement each other, calling people to conversion and leading to the encounter with Christ, through whom a new humanity flows" (cf. VD 93).

STRATEGIEN FÜR DIE MISSIONSTÄTIGKEIT DER KIRCHE IN LATEINAMERIKA

ZUSSAMENFASSUNG

In seiner missionarischen (oder evangelisatorischen) Tätigkeit verwendet die Kirche Strategien, d.h. sie bedient sich der rationalen und funktionalen Aktivität, die jeweils dem bestimmten historischen und sozialen Kontext entspricht und eine richtige Mitteilung des Evangeliums ermöglicht. In Südamerika gibt es drei grundlegende Strategien, die in der Missionstätigkeit der nachkonziliaren Kirche sichtbar sind: die Inkulturation des Evangeliums, die Befreiung als Folge der Option für die Armen und die Entwicklung der kirchlichen Strukturen. Die Strategie der Inkulturation basiert auf der Anerkennung der Würde, Identität, Integrität und des Reichtums der indigenen Kulturen. Die Missionsstrategie, die auf die Befreiung des Menschen von der Knechtschaft der Sünde und des ökonomischen Elends hinzielt, setzt die im Evangelium tief verankerte Option für die Armen in die Praxis um. Die Missionsstrategie, die die Entwicklung der lokalen Kirchen und die Schaffung neuer kirchlicher Strukturen fördert, würdigt die evangelisatorische Tätigkeit der Pfarrei und der sie konstituierenden kleinen kirchlichen Gemeinschaften, die ihre Mitglieder im Geist des Evangeliums formen und in demselben Geist zur Verwandlung der menschlichen Realität in die Zivilisation der Liebe beitragen. All diese in der Missionstätigkeit der südamerikanischen Kirche verwendeten Strategien durchdringen und ergänzen sich gegenseitig, indem sie die Menschen zur Umkehr aufrufen und zur Begegnung mit Christus führen, „der eine neue Menschheit erblühen lässt“ (vgl. VD 93).